

алдаа маш олон байна. Үүнийг цаашид анхаарвал зохилтой. Гэхдээ хэвлэлийн алдаа зэрэг зарим дутагдал нь номын үнэ цэнийг өчүүхэн ч бууруулахгүй гэдэгт эргэлзэхгүй байна.

**Хятад үгийг монголд хэлэнд зөв
галиглах тухай хэдэн үг**

Ш.БАДРААБАТ

Амархан сайн байна уу? Батбаяр гуай! Үл таних боловч захидал бичин чилээж таны үнэт цагаас хороосон явдалд уучлал эрэн мэндчилье! Түшээт ханы дайчин бэйсийн хошуу нутагтай, Бээжингийн их сургуулийн түүхийн I ангийн оюутан Бадраабат танд ёсолсон болно.

Хятад судлалын томоохон төвийн захиралтанд хандан сэдхил зовж явдаг нэгэн зүйлээ "Арга билэг"-т гарсныг хэвлэгдээгүй хавсралтын хамт явуулав. Үүнийг үзээд бодсон санаснаа бичвэл мулгуу оюутан би ихэд баярлана. Явал энэ асуудлыг цэгцлэх вэ гэдгийг би бодоод олохгүй юм. Мэргэн ах та тунгаана бизээ! Жамсран түүхч шал өмнөө саналтай байдаг юм. Орос галиг нь Монгол галиглалд нэлээд зөрүүтэй билээ. (хавсралтаас үзмүү!) Г.Сүхбаатар доктор дэмждэг боловч өөрөө бас л буруу галигладаг Жишээ нь: Роу рань гэж үг байхыг жужань, Жоу жань гэх мэт буруу галигаар галиглаад түүнээсээ "нирун" гэдэг үгээ гаргаж байгаа юм. Яаж ч бодсон ингэж гарах ёсгүй юм. Хүсвэл роу рань-Нирун гэсэн зохиомж байж болох. За гэвч мэдэхгүй юм.

Үүний тухай ёсолсон Бадраабат

Өгүүлэх ину:

Хүн төрөлхтний соёл иргэншлийн түүх хэдэн мянган жилээр хэмжигдэх болсон өнөө үед Монголчууд бид эртний уламжлалт түүх соёлын олон чухал асуудлаа эргэн нягталж, бодит түүхэн үнэнээр сэргээхийг оролдож буй нь нэн сайшаалтай. Сүүлийн үед манай түүхч, эрдэмтэд, хятад судлаачид түүх бичлэгээ сэргээх үүднээс эртнээс түүх, соёлын өргөн харилцаатай явж ирсэн Монгол, Хятадын эрт эдүгээгийн түүхийн баримт сэлтийг улам нягтлан судлах боллоо.

Үүнтэй уялдан миний бие, хятад үгийг монголд хэлэнд зөв галиглах асуудлыг хөндөн санал солилцохоор шийдсэн билээ. Учир нь Хятадтай холбогдох бүхий л судалгаа сурталчилгааны бүтээлд бид Хятад үгийг маш олон янзаар галигласаар ирсэн бөгөөд одоо ч мөн энэ байдал үргэлжилсээр байна. Угтаа, нэн эртнээс бичиг үсгийн соёлтой Монголчууд бидэнд ямар ч гадаад үгийг эх хэлэндээ илүү дөхөм буулгах нь тийм ч хүндрэлтэй бус санагдана.

Бага байхдаа сонин сэтгүүл дээрээс "Жэньминь жибао" гэж ХКН-ын төв хэвлэл юм байна хэмээн ойлгон авсан миний бие хожмоо тэр нь "Рэньминь рибао" (Ардын өдрийн сонин) байсныг мэдээд уг нэрийг яагаад Монгол хэлнээ илүү ойр авиагаар галигладаггүйд нь ихэд гайхаж билээ. Дээрх буруу галигийг өдий хүртэл хэрэглэсээр байна. Монгол хэлэнд Хятад үгийг зөв дуудаж тэмдэглэж болохуйц авиа үсэг байсаар атал бид ингээд буруу галиг хэрэглэсээр байх уу?

Ер нь хятад хэлний мэргэжилтэн, түүхч олон хүнтэй ярилцаж байхад хятад үсгийн монгол галиглалыг шүүмжилцгээж байсан нь цөөнгүй. Мөн Хятадын Ч. Хишигтогтох, Лю Жиньсуо зэрэг олон эрдэмтэн"...Танай ном зохиолыг ялангуяа түүхийн номыг уншихад хятад нэрийн галиглалыг сайн ойлгодоггүй" хэмээн ярьж байсан нь уг асуудлыг засч залруулалгүй орхиж болохгүйг харуулж байна. Манай төвийн хэвлэл, ном зохиолд хятад үгийг галиглахдаа оросуудын хэрэглэдэг зарчмыг баримталдаг. Гэтэл мөнхүү орос Хэлний авиа монгол хэлэнд тэр бүр тохирох уу? Зарим тохиолдолд монгол хэлэнд дүйцүүлэх оролдого байдаг боловч тогтсон дүрэм журамгүйгээс хүн бүр санаан зоргоор галигласаар ирснийг хэн бүхэн мэднэ. Тиймээс одоо хэрэглэж буй орос галигаас тохирох заримыг авч монгол хэлэндээ илүү ойролцоо бууж байгаа галигийг цэгцэлж, нийтээр мөрдөж байх саналтай байна. Хятад орон гэхийг бид орос хэлний зарчимаар "Чжун го" хэмээн галигладаг. Гэтэл монгол хэлэнд "Ж" үсгийг оросынхоос илүү хатуу дууддаг нь хятад хэлнийнхтэй ойролцоо тул заавал "чж" гэсэн хоёр үсгээр, "о"-г оросууд бага зэрэг "у" оруулан дууддагаас галиглахдаа зөвхөн "о"-гор галигладгийг дууриалгүй "туо" хэмээн галиглах нь хятад дуудлагадаа илүү Дөхөж буумаар санагдана. БНМАУ-ын түүхийн 3 дэвтэр (1966-1969) зохиолд нэр томъёог буруу галигласан газар нэлээд бий.

Үүнийг дараагийн бүтээлүүдэд анхаарч засах хэрэгтэй. Хамгийн наад захын жишээ нь 1279-1368 оны үеийн Монголын их гүрнийг "Юан" гүрэн хэмээжэхүй. Үнэндээ бол "Юань" гэж тэмдэглэх нь зөв болов уу. Үүнээс гадна бид ялангуяа хүний нэрийг алдаж галиглах явдал цөөнгүй байна. Монголын их эрдэмтэн тооны ухаантан Мянгатын хятад нэр нь Мин Жинань бөгөөтөл Мин Цзинь ань ("Их эрдэмтэн Мянгат", А.Дамдинсүрэн, 1978 УБ), хэмээжээ. Хятадууд нэрээ гол төлөв 3 ханзаар тэмдэглэдэг. Үүний эхний ханз овгийн дараагийн хоёр нь нэрийн ханз байдаг тул дээрхийн адил Мин Жинань хэмээн бичвэл ёс зүйд нийцэх мэт санагдана.

Миний бие галигийн талаар ярихдаа ямар ч хэл бусад хэлнээс сэлбэн баяжиж байдаг ёсыг харгалзах нь зүйтэй хэмээн үзэж байна. Тухайлбал, "тэрэг" (хятадаар чиче) гэдэг үг манайд чийчаан, "гэгээвч" (хятадаар чуанху) гэдэг үг цонх, "хувьсгал" (гөмин) гэдэг үг манайд Хятад цэрэг гэсэн утгаар аман ярианд гамин болон хэлэгдэх болсон үгсийг тэр хэвээр нь хэрэглэж болох юм.

Харин газар усны нэрийг утга төгс ханзаар нийлүүлэн Сяншань-Үнэрт

уул, Шаньси шөн-Шаньси муж, Бэйжин дасуе -Бэйжин их сургууль гэх мэт галиглах нь зүйтэй.

Ингээд Хятад үгийг галиглахдаа орос дуудлагаасаа монгол хэлнээ илүү ойролцоо буух зарим галигийг хэрэглэх санал дэвшүүлж байна. Үүнд, оросоор "жэ" хэмээн галигладаг халуун гэсэн утгатай үгийг "рө", хүн-жэнь, нар, өдөр-жи гэх мэт үгсийг рэнь, ри гэжгалиглавал илүү тохиромжтой. Учир нь монгол хэлний "ж" оросынхоос илүү хатуу хэлэгдэнэ.

-“э” эгшиг орсон үгийн хувьд дангаараа эсвэл гийгүүлэгчийн дараа дан орсон тохиолдолд мөн ардаа угийн "н" авсан үед "ө"-гөөр дуудвал хятад дуудлагадаа илүү дөхөж очмоор санагдана. Жишээ нь: э-ө, цэ-цө, дэ-до, фэн-фон, кэн-көн, нэн-нөн, бэн-бон, жэ-рө, хэн-хөн, пэн-пөн гэх мэт.

-Хятад хэлний авиаг орос хэлний цз, цз, чж хэмээн давхар үсгээр галигладагийг монгол хэлнээ дан "ж", "з", "ж" үсгээр галиглавал мөн л Хятад дуудлагадаа илүү ойртож байгаа юм. Үүнд: Цза-за цзай-зай, цзань-зань, цзэнь-зэнь, чжа-жа, чжань-жань, чжан-жан, чжуань-жуань, цзы-зы, цзун-зун, цзуань-зуань, цзи-жи, цзя-жя, цзе-же, цзюнь-жүнь, цзюе-жүе гэх мэт.

zhi, chi, shi буюу (ж, ч, ш) гурван авиан дараа орсон "и"-г"ы"-гээр буюу жы, чы, шы хэмээн, харин ji, gi, xi гурван авиан дараахь "и"-г нь хэвээр буюу жи, чи, си хэмээн ялгаж галиглавал илүү тохиромжтой. Үүнийг дараах хүснэгтээр харна уу.

Хятад галиг	Орос галиг	Монголын галигийн санал	bing bo bu	бин бо бу		chu chua chuai chuan chuang chui chun chuo	чу чуа чуай чуань чуан чуй чунь чо	
А			С					
a ai ang ao	a ай ань ао		ca cai can sang cao	ца цай цань цан цао		ci cong cou cu cuan cui cun cuo	цы цун цоу цу чуань цуй цунь цо	чо ци цуань цоу
В								
ba bai ban bang boo bei ben bebg bi bian biao bie bin	ба бай бань бан бао бэй бэнь бэн би бянь бяо бе бинь	бөн бень	ce cen ceng cha chai chan chang chao che chen cheng chi chong chou	цэ цэнь цэн ча чай чань чан чао чэ чэнь чэн чи чун чоу	цө цөн чө чөн чы	do dai dan dang doo de	да дай дань дан дао дэ	дө
						D		

dei	дэй		gua	гуа		kai	кай		
den	дэнь	дөн	guai	гауй		kan	кань		
deng	дэн		день	guan	гуань		kang	кан	
di	ди	дье	guang	гуан		kao	као	кө	
dian	дянь		дие	gui	гуй		ke	кэ	
diao	цяо		gun	гунь	гуо	ken	кэнь	көн	
die	де		guo	го		keng	кэн		
ding	дин		Н			kong	кун		
diu	дю		ha	ха		kou	коу	кү	
dong	дун		hai	хай		ku	ку		
dou	доу		han	хань		kua	куа		
du	ду		hang	хан		kuai	куай		
duan	дуань		hao	хао	хө	kuan	куань		
dui	дуй		he	хэ		kuang	куан		
dun	дунь		hei	хэй		kui	куй		
duo	до		hen	хэнь		kun	кунь		
Е			heng	хэн	хөн	kun	кунь	күо	
e	э	ө	hong	хун		kuo	ко		
ei	эй	ар	hou	хоу		L			
en	энь		ла	hu	ху		lai	лай	
er	эр		лань	hua	хуа		lan	лань	
F			huai	хуай		lang	лан		
fa	фа	фөн	huan	хуань		lao	лао	лө	
fan	фань		хуан	huang	хуан		le		лэ
fang	фан		hui	huan	хуй	хуо	lei	лэй	лөн
fei	фэй		hun	huang	хунь		leng	лэн	
fen	фэнь		huo	hui	хунь		li	ли	
feng	фэн			hun	хунь		lia	ля	лень
fo	фо			huo	хо		lian	лянь	
fou	фоу						liang	лян	лие
fu	фу					liao	ляо		
G			jiao	цзяо	жяо	lie	ле		
ga	га	гө	jie	цзе	жие	lin	линь	лиү	
gai	гай		jie	цзе	жие	ling	лин		
gan	гань		jin	цзинь	жинь	liu	лю		
gang	ган		jing	цзин	жин	long	лун		
gao	гао		jiong	цзюн	жюн	lou	лоу		
gao	гао		jiu	цзю	жю	lu	лу		
ge	гэ		ju	цзюй	жү	lii	люй		
gei	гэй		juan	цзюань	жүань	luan	луань		
gen	гэнь		iue	цзюе	жүе	liie	люе		
geng	гэн		iun	цзюнь	жүнь	lun	лунь		
gong	гун					luo	ло		луо
gong	гун								
gou	гоу								
gu	гу								
			ka	ка		M			
						ma	ма		

mai	май	мөн мень мие	P			guan	жуань	руань	
man	мань		мөн мень мие	pa	па	пөн пень пие	rui	жуй	руй
mahg	мань			rai	пай		run	жунь	рунь
mao	мао			ran	пань		ruo	жо	руо
mei	мэй			rang	пан		S		
men	мэнь			rao	пао		sa	са	сө сөн шө шөн шы шуо суо
meng	мэн			rei	пэй		sai	сай	
mi	ми			ren	пэнь		san	сань	
mian	мянь			reng	пэн		sang	сан	
miao	мяо			ri	пи		sao	сао	
mie	ме			rian	пянь		se	сэ	
min	минь			piao	пяо		sen	сэнь	
ming	мин			pie	пе		seng	сэн	
miu	мю			pin	пинь		sha	ша	
mo	мо			ping	пин		shai	шай	
mou	моу			po	по		shan	шань	
mu	му	rou		поу	shang		шан		
N			ru	пу	shao	шао			
N			Q			she	шэ		
na	на	нө нөн нень ниү нуо	Q			shei	шэй		
nai	най		qi	ци	чи	shen	шэнь		
nap	нань		qia	ця	чя	sheng	шэн		
nang	нан		qian	цянь	чень	shi	ши		
nao	нао		qiang	цянь	чян	shou	шоу		
ne	нэ		qiao	цяо	чяс	shu	шу		
nei	нэй		qie	це	че	shua	шуа		
nep	нэнь		qin	цин	чинь	shuai	шуай		
neng	нэн		qing	цин	чин	shuan	шуань		
ni	ни		qiong	цюн	чюн	shuang	шуан		
nian	нянь		qiu	цю	чю	shui	шуй		
niang	нян		qu	цюй	чү	shun	шунь		
niao	няо		quan	цюань	чүань	shuo	шо		
nie	не		que	цюе	чүе	si	сы		
nin	нинь		qun	цюнь	чүнь	song	сун		
ning	нин		R			sou	соу		
niu	ню	ran	жань	рань	su	су			
pong	нун	rang	жан	ран	suan	суань			
pou	ноу	rao	жао	рао	sui	суй			
pu	ну	re	жэ	рө	sun	сунь			
nii	нуй	ren	жэнь	рэнь	suo	со			
nian	нуань	reng	жэн	рэн	T				
niie	ньюе	ri	жи	ри	ta	та			
nuo	но	rong	жун	рун	tai	тай			
O			rong	рун	tan	тань			
o	о	rou	жоу	роу	tang	тан			
ou	оу	ru	жу	ру					

tao	тао	тө	xiao	сяо		zao	цао	зао
te	тэ	төн	xie	се		ze	цзэ	зө
teng	тэн		xin	синь		zei	цзэй	зэй
ti	ти	тень	xing	син		zen	цзэнь	зэнь
tian	тянь		xiong	сюн		zeng	цзэн	зэн
tiao	тяо	тие	xiu	сю	сү	zha	чжа	жа
tie	те		xu	сюй	сүань	zhai	чжай	жань
ting	тин		xuan	сюань	сүе	zhan	чжань	жан
tang	тун		xue	сюе	сүе	zhang	чжан	жао
tou	тоу		xun	сюнь	сүнь	zhao	чжао	жө
tu	ту		Ү			zhe	чжэ	жэй
tuan	туань		ya	я		zhei	чжэй	
tui	туй	туо	yan	янь		zhen	чжэнь	жэнь
tun	тунь		yang	ян		zheng	чжэн	жөн
tuo	то		yao	яо		zhi	чжи	жы
W			ye	е		zhong	чжун	жун
wa	ва		yi	и		zhou	чжу	жоу
wai	вай		yin	инь		zhu	чжуа	жуа
wan	вань		ying	ин	ё	zhua	чжуай	жуай
wang	ван		yo	ио		zhuang	чжуань	жуань
wei	вэй		yong	юн	ёу	zhuang	чжуан	жуан
wen	вэнь	вөн	you	ю	ю	zhui	чжуй	жуй
weng	вэн		yu	юй		zhun	чжунь	жунь
wo	во		yuan	юань		zhuo	чжо	жуо
wu	у		yue	юе		zi	цзы	зи
			yun	юнь		zong	цзун	зун
X			Z			zou	цзоу	зоу
xi	си	сень	za	цза	за	zu	цзу	зу
xia	ся		zai	цзай	зай	zuan	цзуань	зуань
xian	сянь		zan	цзань	зань	zui	цзуй	зуй
xiang	сян		zang	цзан	зан	zun	цзунь	зунь
						zuo	цзо	зуо